

سورة الاحقاف

دانشکده الهیات و معارف اسلامی شهید مطهری (گروه معارف اسلامی)

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته مدرسی معارف اسلامی - گرایش مبانی نظری اسلام

عنوان:

شفاعت از دیدگاه فرق مختلف اسلامی

(معتزله، اشاعره، وهابیت و شیعه)

استاد راهنما

دکتر سیدحسین سید موسوی

استاد مشاور

دکتر ناهید مشائی

پژوهشگر

سعیده دربان جعفری

زمستان ۱۳۹۰

سپاسگزاری

خدایا! راجع نهای به خود، و بازم رهان از غیر خود.

خدایا! مرا آن ده که مرا آن به.

خداوند بزرگ را شاکرم که مسیری را برویم گشود تا بتوانم

بازبان کلامش بیشتر آشنا شوم؛ و در این مسیر از محضر اساتید

و بزرگوارانی که همه دلسوزانه در تربیت و تعلیم دانشجویان و فرزندان خویش تلاش می کردند، سود برم

در به ثمر رساندن این تحقیق و پژوهش از صوری های

پدر و مادرم سپاسگذارم

و از جناب آقای دکتر سید حسین سید موسوی که به عنوان استاد راهنما در این راه یاری

کردند.

و از سرکار خانم دکتر ناهید مشائی، که به عنوان استاد مشاور به حق از هیچگونه راهنمایی دریغ

نورزیده و از کوله بار سالها تجربه و تلاش محققانه خود مرابه غنیمتی گرانها ممان کردند. و نیز اساتید

که تقدیریکه کار داورای این تحقیق را انجام دادند،

و همسر من که همواره مرابه بردباری در مسیر کسب علم تشویق می نماید.

خداوند این بهترینها را برای من در پناه لطف لایزال خویش

نگاه دارد.

آمين يارب العالمين

تقدیم بہ:
بدرم و مادرِ خوبم
و کسی کہ مثل ہیچ کس نیست...
ہمسرم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۱	۱- طرح مسأله و تبیین موضوع
۱	۲- پیشینه پژوهش
۱	۳- پرسش‌های اساسی پژوهش
۲	۴- فرضیه‌های پژوهش
۲	۵- ضرورت پژوهش
۳	۶- روش پژوهش
۳	۷- ساختار پژوهش

فصل اول: بررسی معنا و مفهوم شفاعت

-----	معنای لغوی مشتقات شفاعت
-----	معنی لغوی شفیع
-----	معنی لغوی الشفاعة
-----	معنای لغوی شفیع یا شفیع
-----	معنی لغوی شفعاء
-----	معنی لغوی شافعین

- معنی اصطلاحی شفاعت -----
- مشفوع، الیه، مشفوع فیہ، مشفوع عنده، مشفوع له -----
- فهرست مشقّات «شفاعت» در قرآن کریم -----
- مشقّات شفاعت در قرآن کریم به تفکیک و جمع سوره آیات و کلمات -----
- ایراد عقاید فرق مختلف (شیعه، اشاعره و معتزله)، در رابطه با حدود تأثیر شفاعت -----
- شفاعت مورد انکار و بایست -----
- رابطه شفاعت و دعا -----
- طلب شفاعت دعا به معنای اول است -----
- نسبت بین دعا و عبادت -----
- ادله اثبات شفاعت -----
- ادله نقلی اثبات شفاعت -----
- حدیث انس بن مالک -----
- حدیث سواد بن قارب -----
- حدیث ابوبکر -----
- حدیث حضرت علی (ع) -----
- حدیث نوجوان -----
- زمان شفاعت -----
- نظرات علماء در رابطه با زمان وقوع شفاعت -----
- اشکال نظریه دوم -----
- پاسخ علامه (ره) -----
- وجود شفاعت در دنیا، برزخ و آخرت -----

شاعت در دنیا

شاعت در عالم برزخ و در زمان نزع روح

شاعت اعمال صالح در قبر

اشکال نظریه اول

پایخ اشکال

فصل دوم: انواع شاعت و منافعان

شاعت تکوینی و تشریحی

شاعت تکوینی

شاعت تشریحی

نوع شاعت روز معاد

شاعت حزه و شاعت سینه

شاعت کبری

شاعت صغری

شاعت مرود و شاعت مقبول

شاعت صحیح و شاعت باطل

تفاوت های شاعت صحیح و باطل

انواع شاعت صحیح

شاعت «رهبری» یا شاعت «عل» یا (الکوی علمی)

شاعت «منفرت» یا شاعت «فضل»

رابطه شاعت و منفرت

دستور خداوند بر محبت اهل بیت (علیهم السلام)

- شافعان عالم معاو-----
- خداوند-----
- رسول خدا (ص)-----
- انبیای الهی-----
- ائمه معصومین-----
- ملائکه-----
- شهداء-----
- قرآن-----
- توبه-----
- توحید-----
- اعمال صالح-----

فصل سوم: بررسی آیات شفاعت در قرآن

----- مقدمه-----

----- تقسیم بندی آیات مربوط به شفاعت-----

----- گروه اول: آیاتی که شفاعت را صریحاً برای خدا و مآذونین از طرف خدا ثابت میکنند و شفاعت را مقید

----- به اذن و رضایت حق تعالی می نمایند-----

----- گروه دوم: آیاتی که ظاهر شفاعت را نفی می کنند-----

----- ۱- آیاتی که به طور مطلق شفاعت را نفی میکنند-----

----- استمرار دوستی متقین-----

----- تارکین زکات محروم از شفاعتند-----

۲- آیاتی که عقیده یهود را دشاعت نفی میکنند-----

۳- آیاتی که دشاعت را از کافران نفی می کند-----

۴- آیاتی که صلاحیت دشاعت بهاران نفی می کنند-----

کروه سوم: آیاتی که دشاعت را مختص خدای دانند-----

کروه چهارم: دشاعت برای دشاعت کنندگان مشروط به اذن خداست نه مستقل-----

کروه پنجم: آیاتی که نه تنها به طور کلی از وجود شیعیانی خبر میدهد که درباره کناهکاران دشاعت می کنند بلکه نام و مشخصات آن شافعان را نیز

تعیین می کنند-----

طریقه جمع بین آیات مثبت و آیات نافی دشاعت-----

توحید افعالی و دشاعت-----

فصل چهارم: دشاعت از دیدگاه واییت

ابن تیمیه بنیانگذار آئین واییت-----

بررسی دیدگاه وایسون درباره دشاعت-----

دلایل وایسان بنی بر حرمت درخواست دشاعت-----

دلیل اول: درخواست دشاعت شرک است-----

تقدیر بررسی دلیل اول-----

تیمین وجه تمایز فعل الی از فعل بشری-----

دلیل دوم: شرک مشرکین به خاطر طلب دشاعت از بت ها بود-----

تقدیر بررسی دلیل دوم-----

دلیل سوم: درخواست حاجت از غیر خدا حرام است-----

تقدیر بررسی دلیل سوم-----

دلیل چهارم: دشاعت حق مختص خداست-----

تقد و بررسی دلیل چهارم

دلیل پنجم: درخواست شفاعت از مرده لغو است

تقد و بررسی دلیل پنجم

آیا اعتقاد به سلطه غیبی، مایه شرک است؟

نظریه وهابی ها در زمینه اعتقاد به سلطه غیبی

نظریه مادر این سخن

اشاره به برخی از صاحبان سلطه غیبی از نظر قرآن

۱. سلطه غیبی یوسف

۲. سلطه غیبی موسی

۳. سلطه غیبی سلیمان

۴. سلطه غیبی مسیح

فصل پنجم: بررسی دیدگاه سه فرقه معتزله، اشاعره و شیعه در باب شفاعت

بررسی دیدگاه معتزله در مورد ثمره شفاعت و نحوه تأثیر آن

بررسی دلایل م معتزله

دلایل عقلی

قرآن

روایات

دلایل عقلی

اجماع

دیدگاه اشاعره در مورد ثمره شفاعت و نحوه تأثیر آن

بررسی دیدگاه شیعه در مورد ثمره شفاعت و نحوه تأثیر آن

فصل ششم: بررسی اشکالات وارده بر مسأله شفاعت

اشکال اول: مخالفت شفاعت با حکم اولیه خداوند

- اشکال دوم: شفاعت مستلزم دگرگونی در علم و اراده الهی است
- اشکال سوم: شفاعت با سنت الهی مخالف است، نقض عرض، ترجیح بلامرجح
- اشکال چهارم: کتاب، عقل و سنت دلالت بر شفاعت نمی‌کنند
- اشکال پنجم: آیات مربوط به شفاعت از مشابهتدو باید آنها را سکوت گذاشت
- اشکال ششم: شفاعت و ایطه لکری است
- اشکال هفتم: چه نیازی به شفیع داریم؟
- اشکال هشتم: شفاعت با توحید تضاد دارد

فصل هفتم: بررسی آثار تربیتی-اجتماعی شفاعت

- بررسی شفاعت از دیدگاه اجتماعی
- آثار شفاعت
۱. مبارزه با روح یأس و ناامیدی
 ۲. تغییر نگرش نسبت به آموزه های مذہب
 ۳. ایجاد رابطہ معنوی با اولیاء اللہ
 ۴. سازندگی
 ۵. مبارزه با روحہ خمودی و رکود
- توجه به سلسله شافعان
- رابطه ستمکاری و رحیم بودن خدا
- سوء استفاده از شفاعت، ممنوع
- رعایت اصل و خوف بین خوف و رجاء مسأله شفاعت
- اگر توبه و شفاعت حسنه بود
- نتیجه
- منابع

مقدمه

۱- طرح مسأله و تبیین موضوع

شفاعت یکی از اعتقادات مهم مسلمانان است . این اعتقاد برگرفته شده از قرآن و تعالیم پیامبر اسلام (ص) می باشد. اما در جهت گیری های فرق مختلف اسلامی در این رابطه تند رویها و کندرویهای وجود دارد که امت مسلمان را دچار شبهه های فراوان کرده است ، از این رو در این فرصت تحقیقی بر آنیم تا موضع اشتباه گروهی مثل وهابیان را بررسی کرده تا امید به شفاعت جستن از شفیعیان در این دنیا و پس از مرگشان از مؤمن گناهکار سلب نشود ، و تأکید شود بر اینکه فرق مطروحه در این پژوهش (معتزله ، اشاعره و شیعه) با پذیرفتن اصل شفاعت در دنیا و پس از مرگ شفیعیان هیچ ارتباطی با شرک نداشته بلکه پذیرش شفاعت شافعان مأذون از جانب پروردگار عین توحید است . و پیراستن این مسئله از شبهات و تعصبات دور از منطق ، و اعتقاد به آن آثار مهم اجتماعی و تربیتی به همراه خواهد داشت .

۲- پیشینه پژوهش

در رابطه با شفاعت کتابها و مقالات زیادی نوشته شده است از جمله کتابهای نوشته شده می توان به کتبی همچون شفاعت در قلمرو . قرآن ، عقل و حدیث ، شفاعت آخرین امید ، بررسی شفاعت از دیدگاه آیات و روایات ، که بیشتر در صدد بررسی معنا و مفهوم شفاعت . مقایسه شفاعت صحیح و شفاعت مردود . تبیین انواع شفاعت . دلایل منکران شفاعت و بیان آیات و روایات شفاعت از دیدگاه فریقین می باشد . اما در این تحقیق برآنیم تا شفاعت را از دیدگاه فرق مختلف اسلامی مورد کنکاش قرار دهیم . با محوریت این سوالات که آیا انکلو شفاعت از جانب وهابیون مورد قبول همه فرقه های کلامی مسلمان هست یا خیر؟ و ریشه های عقاید وهابیت در باب شفاعت به چه نوع طرز تفکری از توحید و شرک برمی گردد؟

۳- پرسش های اساسی پژوهش

۱- معتقدین به شفاعت در میان فرق اسلامی چه کسانی هستند؟

۲- آیا شفاعت باعث جری شدن گنهکاران در گناه خویش می شود؟

۳- آیا شفاعت با توحید عبادی و افعالی ناسازگار است؟

۴- نقش شفاعت در تربیت انسان های خطاکار چیست

۴- فرضیه‌های پژوهش

۱- شفاعت مورد قبول اکثریت قاطع فرق اسلامی است.

۲- آنانکه شفاعت را نپذیرفته اند، تصویر صحیحی از این اعتقاد مهم و نقش بزرگ تربیتی آن ندارند.

۳- چون شفاعت دارای قوانین و اصول خاص خویش است نه تنها باعث جری شدن خطاکاران نمی

شود، بلکه مانع مهمی از ادامه خطای ایشان است.

۴- شفاعت با هیچ یک از اصول دینی مسلمانان از جمله توحید عبادی و افعالی منافات ندارد.

۵- شفاعت نقش مهم تربیتی در ایجاد امید به بازگشت در خطاکاران داشته و همچون توبه ابزاری جهت

اصلاح رفتار بشر است

۵- ضرورت پژوهش

امروز و در دنیای پر از تباهی و پوچی و بی سرنوشتی، جهان اسلام دچار رنج‌های فراوان است. مسلمین

بر اثر جهالت‌ها و عنادها دچار تفرقه و ضعف‌اند و دشمنان آنان که در کمین گاه‌های شیطانی خود مترصد

فرصت نشستند و بر این نقطه سیاه تفرقه دامن می‌زنند و هر روز توطئه‌ای نو بر پا می‌کنند. از جمله

حربه‌هایی که نفرت می‌آفریند و تفرقه‌ها را روز به روز بیشتر می‌کند حربه شرک از ناحیه فرقه ضالّه‌ی وهابیت

است که سایر مسلمین را به این رذیلت متهم ساخته‌اند، گناه مسلمین نیز در این امر چیزی جز توسل، شفاعت،

تبرک و زیارت قبور مطهر پیامبر(ص) و سایر اولیاء نیست. چه بسا این اتهام عامه مردم را دچار تردید کرده

و دل و دین خود را مشوّب به آلودگی شرک می‌بینند و با اینکه مرزبلمان دین شناس و دیندار بارها با دلایل

محکم و متعدد این اتهام را از چهره اسلام ناب شسته‌اند، اما باز هم به نظر می‌رسد که به دلیل سنگینی آثار

ویرانگر این اتهام، لازم است که با بررسی و واکاری آراء فرق مختلف مسلمان در این باره نقاط ابهام برطرف

گردد و سخیف و نادرست بودن اعتقاد ابن تیمیه و محمدبن عبدالوهاب مسجّل شود.

با روی کار آمدن آل سعود در عربستان و تبلیغ اندیشه وهابیون در سرزمینهای اسلامی از سوی ایشان و

اثر پذیری اهل سنت از این تبلیغات، لازم است این موضوع برای مسلمنان تبیین شود که تا چه اندازه آراء

وهابیت در این باره صحیح است. بویژه آنکه گاهی شیعیان تحت تاثیر این تبلیغات قرار می‌گیرند و در

ذهنشان شبهاتی مطرح می شود. بنابراین بررسی آراء فرقه های گوناگون و اجماع ایشان در شفاعت مانع مهمی در جلوگیری از تبلیغات گسترده وهابیت به شمار می آید.

۶- روش پژوهش

این پژوهش به روش استنادی - تحلیلی است. در این پژوهش به آرا دانشمندان فرقه های یادشده استناد و سپس تحلیل شده است.

۷- ساختار پژوهش

در ابتدا باید اشاره شود که در ترجمه آیات قرآن در تمام فصول این تحقیق از ترجمه آیت الله ناصر مکارم شیرازی استفاده شده است. همچنین در تحلیل مطالب از نرم افزارهای مختلفی از جمله الشامله، جامع التفاسیر، کتابخانه بزرگ کلام اسلامی و کتابخانه اهل بیت (علیهم السلام) و نرم افزار آثار آیت الله جعفر سبحانی و نیز نرم افزار وهابیت شناسی استفاده کرده ام، اما تنها به این منابع نرم افزاری بسنده نکرده و از منابع موجود در کتابخانه بزرگ آستان قدس رضوی و چند کتابخانه دیگر نیز بهره جسته ام.

این پژوهش در هفت فصل تنظیم شده است، فصل اول به بررسی معنا و مفهوم شفاعت و سایر مشتقات «شفع» از نظر لغوی و اصطلاحی می پردازد، و در ادامه به تمامی آیات قرآن که در آن ها مشتقات «شفع» به کار رفته است پرداخته شده است و همچنین اشاره ای مجمل به دیدگاههای فرق مورد بحث در این تحقیق در رابطه با شفاعت می کند تا از این رهگذر محل نزاع فرقه ضالّه وهابیت با سایر فرق در این زمینه روشن گردد و در پایان این فصل برخی از ادله اثبات شفاعت مورد بررسی قرار گرفته است. فصل دوم انواع شفاعت و تفکیک شفاعت های صحیح از باطل و همچنین شافعان عالم معاد مطرح می شود. در فصل سوم که با عنوان بررسی آیات شفاعت در قرآن می باشد به تقسیم بندی آیات مربوط به شفاعت می پردازد و نحوه احتجاج به آیات شفاعت تأکید می شود. فصل چهارم دیدگاه وهابیون را در زمینه شفاعت مورد کنکاش قرار می دهد و ادله مورد استناد آنها نقد و بررسی می شود. فصل پنجم در مورد اعتقادات سه فرقه معتزله، اشاعره و شیعه در باب شفاعت و نحوه تأثیر آن است. فصل ششم به اشکالات مطروحه در زمینه شفاعت می پردازد و پاسخ به این اشکالها بیان شده است. و در فصل هفتم فلسفه تشریح شفاعت و آثار و برکات تربیتی - اجتماعی اعتقاد به آن تبیین می شود. در خاتمه پژوهش نیز به نتایج حاصل از این پایان نامه پرداخته شده است.

فصل اول

بررسی معنا و مفهوم

معنای لغوی مشتقات شفاعت

در قرآن کریم شفع، شفاعه، شفیع، شفعاء، و شافعین به کار رفته است که معانی آنها بیان می‌گردد.

معنی لغوی شفع

راغب اصفهانی ذیل این ماده می‌نویسد: «الشَّفْعُ : ضمّ الشیء إلى مثله و يقال للمشفوع : شفع و قوله تعالی:

(والشَّفْعُ و الوتر)^۱ قیل : الشَّفْعُ المخلوقات من حیث أنّها مرکبات کما قال (و من کل شیء خلقنا

زوجین)^۲ ، و الوتر: هو الله من حیث ان له الوحده من کل وجه و...»^۳

یعنی «شفع ضمیمه نمودن چیزی به مثل و مانند آن است و به مشفوع (ضمیمه شده) شفع گفته می‌شود.

و خداوند می‌فرماید: (و سوگند به زوج و فرد) و گفته شده است: به مخلوقات از آن جهت که مرکب از اجزا

هستند شفع گویند همان طور که خداوند می‌فرماید: (و از هر چیز یک جفت آفریدیم) و «وتر» همان خداوند

است از آن جهت که از هر وجهی یگانگی دارد.

و شفع در مقابل وتر است، جوهری در این باره می‌گوید: «کان وترأ فشفعته شفعا»^۴ ، تک بود من آن را

جفت و زوج قرار دادم. همچنین معنای «شفع» در کتب لغت دیگری نیز آمده است. از جمله: «الشَّفْعُ خلاف

الوتر و هو الزوج و الجمع شفعاء»^۵

دکتر قرشی می‌نویسد: «شفع و شفاعت هر دو مصدرند و به معنی مرضع کردن چیزی به چیزی»، وی در

ادامه اشاره می‌کند به این آیه: (والشَّفْعُ و الوتر)^۶ و می‌گوید شفع در اینجا اسم است به معنی «جفت» چنان که

وتر به معنی تک است یعنی قسم به جفت و تک.^۷

۱- فجر / ۳

۲- ذاریات / ۴۹

۳- اصفهانی، راغب، مفردات الفاظ القرآن، تحقیق صفوان عدنان داودی، ص ۴۵۷-۴۵۸

۴- الجوهری، اسماعیل بن حماد، صحاح اللغه، ج ۳، ص ۱۲۳۸

۵- ابن فارس، احمد، مقائیس اللغه، ج ۳، ص ۲۰۱

۶- فجر / ۳

۷- قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۴، ص ۴۹

فراهیدی نیز در معنای «شفع» می نویسد: «الشفع ما كان من العدد ازواجاً، تقول كان وترأ فشفعته بالآخر

حقی صاع شفعا^۱» یعنی شفیع آن چیزی است که از نظر عدد زوج باشد همان گونه که می گوید: فرد بود پس ضمیمه شد به دیگری تا این که زوج گردید.

شیخ فخرالدین الطریحی النجفی، چندین قول درباره شفیع و وتر نقل کرده است از جمله می گوید: «قیل الوتر لله و الشفع الخلق خلقوا ازواجاً»^۲ گفته شده است که «وتر» خداوند است و «شفع» مخلوقاتند که زوج آفریده شده اند.

صاحب مقائیس اللغه نیز بیان می کند: «الشین و الفاء و العین، اصل يدل علی مقارنه الشریئ ... و شفیع فلان لفلان: اذا جاء ثانیه نلتمساً نطلبه و معیناً»^۳

«شفیع» (ش - ف - ع)، که دلالت می کند بر همراهی دو شیء و شفاعت می کند فلانی برای فلانی زمانی که فرد دومی بیاید و چیزی را درخواست کند و آن فرد آن را انجام دهد.

در فرهنگ عمید نیز «شفیع» به معنی زوج و جفت و «اشفاع» و «شفاع» نیز به عنوان جمع آن آمده است.^۴

معنی لغوی الشفاعة

شفاعت در لغت به معنای میانجیگری، پادر میانی، خواهشگری، استدعای عفو، و بخشش، از ماده (شفع) به معنی جفت در مقابل (وتر) به معنی طاق، گرفته شده است.

می گویند شفعت لی الاشباح، یعنی یک شخص را دو دیدم. شفیع الشیء شفعا، یعنی جفت کرد او را

عین شافعه، یعنی چشمی که یکی را دو تا ببیند. ناقه شفوع، یعنی ماده شتری که در یک دوشیدن به قدر دو

دفعه دوشیدن شیر دهد. قدیس شفیع، یعنی فرشته پشتیبان. شفعه الضحی، یعنی دو رکعت ظهر. در حدیث می

^۱ - فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، ج ۱، ص ۲۶۰

^۲ - الطریحی النجفی، فخرالدین، مجمع البحرین، ص ۲۹۱

^۳ - ابن فارس، احمد، مقائیس اللغه، ج ۱، ص ۲۰۱

^۴ - عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ص ۷۹۷

^۵ - سیاح، احمد، فرهنگ سیاح، ج ۲، ص ۱۴۷ و ۸۷۳

می فرماید: «من حافظ علی شفعه الضحی غفر له ذنوبه»^۱، هر کس به دو رکعت ظهر مواظبت نماید گناهان او بخشوده می شود.

راغب اصفهانی می نویسد: «الشَّفَاعَة: الإِنْضَامُ إِلَى آخِرِ نَاصِرٍ لَهُ وَسَائِلًا عَنْهُ وَ أَكْثَرُ مَا يَسْتَعْمَلُ فِي انْضِمَامِ مَنْ هُوَ أَعْلَى حَرَمِهِ وَ مَرْتَبَهُ إِلَى مَنْ هُوَ أَدْنَى وَ مِنْهُ: الشَّفَاعَةُ فِي الْقِيَامَةِ...» و راغب به عنوان مثال چندین آیه را می آورد از جمله: (من يشفع شفاعة حسنة.... و من يشفع شفاعة سيئة)^۲ ای: من انضم الی غیره و عاونه، و صار شفعا له او شفعا فی فعل الخیر و الشر فعاونه و قواه و شارکه فی نفعه و ضرره و قيل الشَّفَاعَةُ ههنا : ان یشرع الإنسان للآخر طریق خیر، او طریق شر فیقتمدی به فصار کانه شفیع له»^۳

«شفاعت انضمام و پیوستن چیزی به چیز دیگر است برای یاری رساندن به او و نیز خواهش کردن از او، و بیشتر در مورد مريض شدن کسی که رتبه و احترام بالاتری دارد به کسی دیگر که در رتبه پایین تری قرار دارد بکار می رود و از آن جمله است شفاعت در قیامت مثل آیه قرآن که می فرماید: «هر کس که شفاعت پسندیده ای کند و هر کس که شفاعت ناپسندیده ای کند...»، یعنی کسی که به دیگری پیوسته و او را یاری رساند و برای او شفیع و کمک گردد، در کار خیر باشد پس به او کمک کرده و او را قوی و نیرومند گردانیده و در سود و زیان او مشارکت نموده است و گفته شده است شفاعت این جا این است که انسان برای دیگری راه خیر و شر را بگشاید پس به آن اقتدا کند و گویی که برای آنها شفیع و واسطه شده است.»

ظاهراً شفاعت را از آن جهت شفاعت گویند که شفیع، خواهش خویش را به ایمان و عمل ناقص طرف منضم می کند و هر دو مجموعاً پیش خدا اثر می کنند. با در نظر گرفتن این که برانگیزاننده شفیع خداست و او دستور داده چنین خواهشی بکند، مثلاً رسول خدا (ص) با اجازه خدا، خواهش خویش را با عمل ناقص مؤمن توأم می کند و از خدا می خواهد که او را بیامرزد.^۴

^۱ - ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۸، ص ۱۸۳

^۲ - نساء / ۸۵

^۳ - اصفهانی، راغب، مفردات الفاظ القرآن، ص ۴۵۷ و ۴۵۸

^۴ - قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۴، ص ۴۹

ابن منظور نیز بیان می‌کند: «الشَّفَاعَة وَ هِيَ السُّؤَالُ فِي التَّجَاوُزِ عَنِ الذَّنُوبِ وَ الْجَرَائِمِ»^۱. شفاعت عبارتست از درخواست گذشت از گناهان و جرائم.

او در جای دیگر می‌گوید: «الشَّفَاعَةُ كَلَامُ الشَّفِيعِ لِلْمَلِكِ فِي حَاجَةِ يَأْتِيهَا الْغَيْرُ وَ شَفْعُ إِلَيْهِ...»^۲. شفاعت درخواست شفیع است از حاکم در مورد اینکه شخص سائل شفاعت به مقصد خود برسد. (به مقامی دست یابد یا از عقوبت و جریمه گناه رهایی یابد). در حقیقت شفاعت برای رسیدن به مطلوب و مقصود است بدین معنا که اگر شخصی بخواهد به هدفی دست یابد و نیروی خود را کامل نیابد پس محتاج به امر دیگر است که به آن ملحق شود پس به نیروی شفیع متوسل می‌شود و این تأیید و تأثیر کلام شفیع به اذن خدا و به رضایت اوست که نتیجه بخش است و مطلوب حاصل می‌گردد.

در فرهنگ عمید نیز شفاعت به معنی خواهش کردن، درخواست عفو یا کمک از کسی برای دیگری و خواهش گری آمده است.^۳

صدر المتألهین نیز در معنای «الشَّفَاعَة» می‌نویسد: «و هِيَ بِه مَعْنَى الْوَسِيلَةِ وَ الْوَصْلَةِ ، الْقَرْبَةِ وَ اَصْلُهَا مِنْ الشَّفْعِ الَّذِي هُوَ ضِدُّ الْوَتْرِ»^۴، شفاعت به معنی وسیله و رساندن و قرب و نزدیک کردن است و اصل آن از شفع است که ضد وتر است.

معنای لغوی شفیع یا شافع

دکتر قرشی شفیع را به معنای واسطه، وسیله و کمک دانسته است.^۵

ابن اثیر در معنای شافع یا شفیع می‌نویسد: «الشَّفَاعُ هُوَ الْجَاعِلُ الْوَتْرَ شَفْعًا»^۶

شافع کسی است که برای انجام هدفی ضمیمه غیر خود می‌شود و او را که تاق است جفت می‌سازد.

علامه طریحی نجفی نیز می‌گوید: «الشَّفِيعُ صَاحِبُ الشَّفَاعَةِ»^۷، شفیع مالک و دارنده شفاعت است.

^۱ - ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۷، ص ۱۵۱

^۲ - همان، ج ۸، ص ۱۸۴

^۳ - عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ص ۷۹۷

^۴ - صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، تفسیر القرآن کریم، ج ۳، ص ۳۱۴

^۵ - قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۴، ص ۴۹

^۶ - جزری، ابن اثیر، النهایه، شفع، ج ۲، ص ۷۱۵

^۷ - طریحی نجفی، فخرالدین، مجمع البحرین، ص ۳۵۵